

Nr 92.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring; given Stockholms slott den 25 februari 1921.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring.

GUSTAF.

Birger Ekeberg.

Förslag

till

LAG

om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring.

Härigenom förordnas, att lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring, vilken lag gäller till den 1 juni 1921, skall äga fortsatt tillämpning till den 1 juni 1922; dock skall från och med den 1 juni 1921 1 § hava följande lydelse:

Har i fall, då arrendator enligt avtal, slutet före den 1 oktober 1917, är pliktig att helt eller huvudsakligen utgöra arrende genom avlämnande av mjölk, smör, fisk eller annat naturalster, å dylikt vederlag efter avtalets ingående inträtt sådan prisstegring, som därvid icke lät sig beräkna, och finnes den utfästa legan i följd härav uppenbart oskäligen; äge arrendatorn rätt att, såvitt angår vederlag, förfallet under tiden från och med den 1 oktober 1917 till den 1 juni 1922, påfordra, att skäligen andelen i prisstegringen kommer honom till godo. Där ej annorlunda åsämjes, må denna andel ej överstiga hälften av prisstegringen.

Beträffande beslut, som av i lagen omfördämd nämnd fattats före den 1 juni 1922, skall vad i 4 och 5 §§ är stadgat fortfarande gälla.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 11 februari 1921.*

Närvarande:

Statsministern friherre DE GEER, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, TAMM och HANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anförde chefen för justitiedepartementet, statsrådet Ekeberg:

›Lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring har genom lag den 21 maj 1920 förklarats äga fortsatt tillämpning till den 1 juni 1921.

Med anledning av uppkommen fråga om förlängning av lagens giltighetstid efter sistnämnda dag hava länsstyrelserna i samtliga län anmodats att, efter hörande av ordförandena i de nämnder, som för det i lagen angivna ändamål blivit inom länen utsedda, avgiva yttrande angående lagens verkningar under år 1920 ävensom rörande behovet av en utsträckning av lagens giltighetstid. I sistnämnda avseende har utlåtande infordrats jämväl från lantbruksstyrelsen. Samtliga sålunda infordrade yttranden hava nu inkommit.

Vad först angår de från länsstyrelserna inkomna yttrandena har prolongation av arrendestegringslagen tillstyrkts av länsstyrelserna i Malmöhus, Skaraborgs, Örebro och Västerbottens län.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har uppgivit, att inom länet endast undantagsvis förekomme, att arrende vore utfäst att utgå i naturalster. Det vore egentligen i kontrakt mellan kyrkoherdar och arrendatorer av prästgårdsjord som arrendatorn plägade förpliktas att dagligen avlämna viss

*Inkomna yttranden.
Länsstyrelserna.*

mängd mjölk och stundom, då kyrkoherden själv hölle häst, jämväl säd och ströfoder. Ofta inginge i avtalet en bestämmelse, att nämnda naturalster skulle tillhandahållas mot gängse pris i orten. Lagen hade mycket ringa betydelse för länet, vilket framginge därav, att endast i ett fall påkallats tillsättande av nämnd för det i lagen angivna ändamålet. Emellertid vore detta fall ganska typiskt. Arrendatorn hade under den tid, normala pris gällde å de i arrendekontraktet avsedda naturalster, förbundit sig att leverera sådana till Flyinge hingstdepå. Därest icke genom lagen bereddes möjlighet till reglering av arrendelegan, skulle arrendatorn bliva försatt i en högst bekymmersam ställning. Länsstyrelsen kunde alltså, oavsett att lagen i länet endast undantagsvis komme till tillämpning, icke finna annat än att densamma fortfarande vore behöfelig. — I ett av länsstyrelsen överlämnat yttrande från ingenjören Bonde Bondeson å Karlsnäs, vilken av länsstyrelsen förordnats till ordförande i omförmälda inom länet tillsatta nämnd, har denne såsom sin mening uttalat, att nu ifrågavarande lag vore nödvändig för att reglera genom tidsförhållandena uppkomna verkningar vid fullgörande av vissa i gällande arrendeavtal upptagna bestämmelser. Ett slopande av lagen under fortvarande onormala förhållanden skulle vara för arrendatorn förlustbringande. Lagen kunde icke undvaras, med mindre ifrågavarande arrendeavtal bleve underkastade revision.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har anfört, att enligt vad länsstyrelsen inhämtat ett flertal arrendeavtal, enligt vilka arrendatorerna vore pliktiga att helt eller huvudsakligen utgöra arrende genom avlämnande av mjölk och vilka avtal slutits å tid, då mjölken vid mejerierna betalades med 10 å 12 öre per liter, fortfarande gällde intill den 14 mars 1923. Då medelpriset på mjölk vid leverans till mejerierna för närvarande utgjorde 26 öre per liter och någon avsevärdare sänkning i priset inom det närmaste året icke torde vara att förvänta, tillstyrkte länsstyrelsen förlängning av giltighetstiden för ifrågavarande lag, i vad den avsåge avtal, enligt vilka arrendatorer vore pliktiga att helt eller huvudsakligen utgöra arrende genom avlämnande av mjölk. — Ordföranden i de nämnder, som haft att pröva inom länet uppkomna frågor om tillämpning av förevarande lag, borgmästaren L. K. Brock, har meddelat att under år 1920 beslut av dylik nämnd påkallats endast i ett fåtal fall, vilket antagligen berott därpå, att många arrendeavtal av ifrågavarande beskaffenhet redan upphört att gälla samt att i många fall mellan jordägare och arrendatorer godvillig uppgörelse träffats med ledning av beslut, som meddelats i liknande fall. Mot en förlängning av lagens giltighetstid syntes tala, att priset å mjölk under

senaste tid rätt avsevärt nedgått samt att arrendatorer under den tid, lagen gällt, haft god tid att framkomma med sina anspråk. För en prolongation talade åter, att säkerligen ännu många arrendeavtal gällde, som tillkommit under en tid, då mjölken betingade ett pris av endast 10 till 12 öre per liter, samt att någon tid behövdes att kunna göra gällande den rätt till andel i prisstegringen, som genom den gällande lagen tillerkänts arrendatorerna. Lagen syntes hava haft övervägande god verkan.

Länsstyrelsen i Örebro län har upplyst, att under år 1920 endast i ett fall sådan nämnd, som omförmäles i förevarande lag, blivit tillsatt, samt vidare anfört: Enär det fall, som varit föremål för nämndens prövning, syntes tämligen belysande för hithörande förhållanden, hade därom inhämtats följande närmare uppgifter. Arrendet för Bärsta gård, vilket avsåge tiden 14 mars 1914—14 mars 1924, utginge enligt arrendekontraktet med 55,968 liter mjölk per år att levereras vid närmaste järnvägsstation. Mjolkpriset före kristidens början hade av nämnden beräknats till 10 öre per liter, varemot motsvarande pris för arrendeåret 1919—1920 upptagits till 36,75 öre. Efter sistnämnda pris utgjorde värdet av arrendeprestationen sålunda 20,568 kronor, under det att det tidigare värdet utgjort allenast 5,596 kronor 80 öre. Av skillnaden 14,971 kronor 20 öre hade arrendatorn tillerkänts 40 % eller 5,988 kronor 58 öre samt därutöver för 13 dagar över helt år 209 kronor 29 öre, varefter såsom slutsumma uppkomme ett belopp av 6,197 kronor 87 öre. Enligt vad länsstyrelsen inhämtat, funnes inom länet åtskilliga andra egendommar, för vilka arrende ännu utginge efter ungefär enahanda grund, fastän i fråga om dessa överenskommelse om jämkning av arrendevillkoren på enskild väg träffats mellan jordägare och arrendator. Visserligen hade priset å de livsförnödenheter, i vilka ifrågavarande arrenden utginge, under år 1920 något nedgått, men prisläget vore dock i förhållande till det före kristiden gällande alltså sådant, att ett arrendeavtal, som på dylika villkor träffats före kristidens början, måste verka oskäligt betungande för arrendatorn. Därtill komme vidare, att omkostnaderna för lantbruket, särskilt på grund av de under 1920 väsentligt stegrade avlöningarna, i betydande grad ökats. På grund därav syntes i ett fall sådant som det förut angivna ett fullgörande av avtalade arrendevillkoren utan inskränkning icke kunna ske utan att detta för arrendatorn föranledde till ekonomisk ruin. Länsstyrelsen skulle, därest icke sistberörda särskilda förhållanden förelegat, nu hava tillrätt en successiv avskrivning av ifrågavarande lag på det sätt, att maximibeloppet av den andel i prisstegringen, som kunde tillkomma arrendator, begränsades

till 40 %, varefter genom fortsatt liknande förfarande lagen skulle kunna inom några år i dess helhet avvecklas. Med hänsyn till föreliggande omständigheter funne länsstyrelsen sig emellertid icke kunna för det närvarande förorda ett dylikt förfarande, utan hemställde, att lagen måtte få under ytterligare ett år gälla i oförändrat skick; och torde därefter få tagas i övervägande, huruvida förhållandena då kunde tillåta antingen lagens fullständiga upphörande eller dess avveckling på ovan angivet eller annat möjligen lämpligare sätt. — Ordföranden i den för länet tillsatta nämnden, disponenten A. Anderson å Nain, har i yttrande till länsstyrelsen anfört, att lagens giltighetstid tvivelsutan borde ytterligare förlängas, enär mer eller mindre onormala prisförhållanden å jordbruksprodukter med största sannolikhet komme att fortfara under de närmaste åren.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har meddelat, att tillämpning av lagen icke i något fall påkallats hos länsstyrelsen och att länsstyrelsen därför saknade erfarenhet om lagens verkningar. Emellertid ansåge länsstyrelsen, att lagen borde bibehållas under ytterligare ett år i avbidan på slutligt förslag från jordkommissionen.

Övriga länsstyrelser hava, var för sitt läns vidkommande, ansett behov av lagens prolongation icke föreligga, då någon tillämpning av lagens bestämmelser icke påkallats. — Länsstyrelsen i Östergötlands län har anfört, att med avseende å de alltjämt rådande höga priserna å mjölk, smör och övriga i arrendestegringslagen åsyftade naturalster densamma visserligen haft och även för den närmaste framtiden torde kunna få en viss betydelse såsom medverkande till en rättvis fördelning mellan jordägare och arrendator av den vinst, som genom prisstegringen ifråga uppstått. Då emellertid lagen enligt länsstyrelsens förmenande ensidigt gynnade arrendatorns intressen, i det att någon ersättning icke bereddes jordägaren för den minskade inkomst, som tillskyndades honom därigenom, att arrende, som före dyrtidens inträdande utfästas i kontanta medel, numera icke representerade ens tillnärmelsevis samma värde som vid avtalets ingående, ansåge länsstyrelsen skäl saknas att bibehålla lagstiftningen i dess nuvarande form. Kronofogden J. E. S. Cnattingius, vilken under föregående år tjänstgjort såsom ordförande i skiljenämnd för länet, har uttalat den uppfattning, att så länge mjölken alltjämt stode i nuvarande höga pris, lagens tillvaro icke kunde anses sakna betydelse för de arrendatorer, som vore bundna av gamla mjölkleveranskontrakt. Uppgörelser torde för övrigt hava kommit till stånd utan ingripande av skiljenämnd. Lagen, som haft goda verkningar, borde därför bibehållas, till dess att mera normala mjölkpris in-

trätt. — Ordföranden i dylik nämnd under föregående år för Jönköpings län J. Hård af Segerstad har anfört, att arrendeavtal av förevarande beskaffenhet säkerligen ytterst sällan förekomme, men att arrende, som utginge i naturalster, givetvis på grund av produkternas värdestegring måste vara betungande. Dock vore det att förvänta, att sedan import av fodermedel och inhemska produktion åter blivit normala, priserna å naturalster allt mer komme att nedgå. Då lagen gällde till den 1 juni 1921, syntes behov knappast föreligga av ytterligare prolongation. Under hela den tid, lagen varit gällande, hade skiljenämnd påkallats endast i ett fall, varför det funnes anledning antaga, att frivillig uppgörelse i övriga fall kommit till stånd.

Lantbruksstyrelsen har i yttrande den 19 november 1920 erinrat, att styrelsen i ett den 11 mars 1920 avgivet yttrande i ämnet icke ansett sig kunna förorda, att ifrågavarande lagstiftning omedelbart upphörde, men att skäl syntes föreligga för ett övervägande, huruvida icke härutinnan liksom i fråga om vissa andra kristidslagar en gradvis skeende avveckling vore lämplig, varigenom lagens giltighet efter en kortare övergångstid komme att upphöra. Ifrågavarande lag hade så gott som uteslutande tillämpning å s. k. mjölkarrenden, varför vid bedömande av frågan om fortsatt giltighet av denna lag hänsyn torde behöva tagas endast till dylika arrenden. Det vid lagens tillkomst abnormt höga prisläget å mjölk och därav tillverkade produkter berodde i första hand på den genom bristande foder-tillgång synnerligen reducerade produktionen. Sedan förhållandena för mjölkproduktionen i detta hänseende förbättrats, hade priserna å dessa varor också gått tillbaka, så att de för närvarande knappast torde motsvara vad som betingades av penningvärdets fall. De arrenden, som utginge i form av mjölk, torde ej heller med nuvarande mjölkpris i så hög grad överstiga dem, som betingats för under senaste tid mot kontant arrendesumma utarrenderade jordbruk, att en förlängning av giltighetstiden för lagen till följd därav kunde anses påkallad. Styrelsen, som ansåge det vara för det svenska jordbruket fördelaktigt, att de av kristidsförhållandena framkallade särskilda bestämmelserna avvecklades, så snart utan större olägenhet kunde ske, finge därför såsom sin mening uttala, att styrelsen icke ansåge tillräckligt tungt vägande skäl längre föreligga för upprätthållande av ifrågavarande lagbestämmelser mot oskäligen arrendestegring.

Lantbruksstyrelsen.

Till chefen för jordbruksdepartementet har inkommit en framställning från ordföranden i föreningen Skaraborgs läns mjölkarrendatorer, däri

Särskilda framställningar.

hemställts, att lagen måtte erhålla förlängd giltighetstid. Såsom skäl härför har anförts, att många s. k. mjölkarrenden i nämnda län upphörde först år 1923 och senare, samt att mjölkpriset, vilket vid avtalens ingående utgjort 8 å 9 öre per liter, nu vore 25 å 27 öre. Vidare har erinrats, att om mot förmodan mjölkpriset under det kommande året nedginge till 8 öre per liter, lagen automatiskt upphörde att verka.

I en till justitiedepartementet insänd skrift har arrendatorn av den egendom, som avses i ovan återgivna utlåtande från länsstyrelsen i Örebro län, under hänvisning till de i berörda fall föreliggande förhållandena hemställt, att lagen måtte prolongeras för ytterligare ett år.

Departements-
chefen.

Då fråga om prolongation av den provisoriska arrendestegringslagen tidigare varit under behandling, har framhållits, att denna lag äger betydelse endast för vissa delar av landet, där s. k. mjölkarrenden förekomma. I det skick, vari frågan denna gång föreligger, är denna lokala begränsning av lagens räckvidd än mera framträdande, i det att vissa av de länsstyrelser, vilka under föregående år funnit bestämmelser i detta ämne påkallade av praktiskt behov, numera ansett sig sakna anledning att tillstyrka ett fortsatt upprätthållande av denna lagstiftning. Av länsstyrelsernas utlåtanden framgår, att tillämpning av lagen genom tillsättande av skiljenämnd under det senast gångna året förekommit endast i tre län och i två av dessa blott i ett fall för vardera länet. Förutsättningarna för denna lagstiftning hava ock otvivelaktigt förändrats så till vida, att priset å de naturalster, som avses i lagen, under den senare tiden nedgått och därmed ifrågasättande arrendatorers ställning blivit mindre vansklig än vid den tid, då lagen tillkom.

Ehuru således vissa omständigheter synas tyda på att arrendestegringslagen ej längre har samma betydelse som under de närmast föregående åren, har jag dock icke kunnat finna tiden ännu vara inne för lagens upphävande. Att den möjlighet, lagen anvisar för reglering av ett genom stark förskjutning av prisnivån rubbat arrendeförhållande, blott i allt mer sällsynta fall behövt anlitas, innebär icke med nödvändighet, att lagen saknat en vidsträcktare verkan än sålunda kommit till synes. Då, enligt vad i ärendet blivit upplyst, arrendeavtal av denna beskaffenhet fortfarande till ganska avsevärt antal äga giltighet, talar sannolikheten för att den fördelning av arrendeprestationens under avtalstiden ökade värde, vilken lagen åsyftar att genomföra, i många fall kommit till stånd på den godvilliga överenskommelsens väg. Utsikterna för avägbringande av dylika

överenskommelser äro uppenbarligen i hög grad beroende av att lagen fortfarande kommer att gälla. Prisförhållandena äro ännu ingalunda sådana, att lagen med säkerhet kan antagas bliva överflödig för sitt ändamål under den närmaste framtiden. Jämväl må erinras, att lagen icke på annat sätt ingriper i arrendeförhållandet än att jordägaren kan underkastas skyldighet att vidkännas ett skäligt avdrag av den vinst, som tillföres honom genom en efter avtalets ingående inträdd prisstegring, samt att med hänsyn till den allmänna höjningen av prisnivån detta avdrag i lagen begränsats till högst femtio procent. I den mån priserna fortsara att falla, kommer detta givetvis att inverka på avdragets bestämmande eller, efter föreliggande omständigheter, medföra, att någon tillämpning av lagen ej vidare ifrågakommer.

Vid nu anförda förhållanden och med hänsyn till den betydelse, lagen fortfarande torde kunna äga för vissa arrendatorer, anser jag mig böra tillstyrka prolongation av arrendestegringslagens giltighet till den 1 juni 1922. Det lagförslag, jag i detta syfte låtit utarbета inom justitiedepartementet, är, fränsett de bestämmelser, som hänföra sig till giltighetstiden, av samma lydelse som lagarna den 27 maj 1919 och den 21 maj 1920 om fortsatt tillämpning av arrendestegringslagen».

Föredraganden uppläste härefter förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskälig arrendestegring, av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar;¹ och hemställde föredraganden, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det ändamål, § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Ivar Brynolf.

¹ Denna bilaga, som är av lika lydelse med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd fredagen den
18 februari 1921.*

Närvarande:

Justitierådet BERGLÖF, regeringsrådet ERNBERG, justitieråden MOLIN,
APPELBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 februari 1921, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av ledamoten å justitiedepartementets lagavdelning, assessorn Axel Afzelius.
Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 25 februari 1921.*

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, TAMM, HANSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Ekeberg anmälde lagrådets den 18 februari 1921 avgivna utlåtande över det den 11 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring, samt hemställde, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan anmärkning, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ivar Brynolf.
